

**Հարցազրույց
վարում է ԹԱԳՈՒՅԻ ԱՍԼԱՆՅԱՆԸ**

**Արվեստագիտության թեկնածու,
Երևանի Կոմիտասի անվ. պետական
կոնսերվատորիայի պրոֆեսոր,
Երաժշտության պարամոթյան ամբիոնի վարիչ
ՀՀ Կոմպոզիտորների և երաժշտագետների
միության երաժշտագիտության սեկցիայի վարիչ**

**ԱՐԱՔՍԻ ԱՐԾՐՈՒՆՈՒ
ՍԱՐՅԱՆԻ հետ**

**ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԶՐՈՒՑԱԿԻՑ
#45 (116) /11 դեկտեմբերի/ 2009**

Ղ ազարոս Մարտիրոսի Մարյանի հետ տեսակցությունը արժանի է համարվում Ղ.Մ. Մարյանը մնացել է նախնառատորեն որպես մի մարդ, ով ամբողջ կյանքը ծառայեցրեց իր ժողովրդի երաժշտական արվեստին ու դրանով հանդերձ երբեք չտրտնուցաց իրեն բաժին հասած

չեղ ամեն կերպ օգրակար լինել նրան, թեթևացնել հոգսերը, որպեսզի իր սիրելի ամուսինը սրեղծագործելու ավելի շար ժամանակ ունենա:

«Մարյանների ընտանիքն ինձ համար սիրո տաճար էր»:

1968 թ. հոկտեմբերի 21-ին նա դարձավ հայ մեծ նկարիչ Մարտիրոս Մարյանի ընտանիքի անդամներից մեկը:

Մարյանների հարկի փակ ապրած կյանքի մասին տեղեկությունները Ա. Ա. Մարյանն սկսածանցում է հիշում, քանի որ այնտեղ շրջապատված է եղել արվեստագետներին հարույժ ազնվական կենսադաշտով և մեծ պարաստիանություններ է վերաբերվել այդ փակ ապրած յուրաքանչյուր պարսպարարությանը:

«Հեշտ տուն չէր Մարյանների ընտանիքը, շատ մեծ պարտականություններ կային և առաջինը գուցե այն էր, որ հարկավոր էր շատ զգուշավոր ու զգոն լինել նրանց պատվավոր անունը պահելու համար: Իզուր չէ, որ Մ. Ս. Մարյանի ավագ որդին՝ բանասեր Սարգիս Մարյանը, հաճախ էր սիրում կրկնել, թե ծանր է Մոնոմախի գլխարկը: Այսինքն զավակներն այնպես էին դաստիարակված (իմ կարծիքով դա ծնողների մեծագույն ձեռքբերումն էր), որ երբեք չօգտագործեցին իրենց հոր անունը, այլ պարտական և պատասխանատու եղան այդ անունն արժանավա-

**Նրա հետ կյանքս ապրեցի՝
ինչպես հեքիաթում**

փորձություններից, չդավաճանեց իր լավատեսությանն ու մարդկանց օգնելու պարաստիանությունները:

Ղ.Մարյանն ազնվական էր, դաստիարակվել էր հոգևոր ավանդույթներ ունեցող ընտանիքում (նրա հայրը Մարտիրոս Մարյանն էր, մորական պապը՝ Ղազարոս Աղայանը, ում պարվիլն էլ անվանակոչել էին նրան):

Տաղանդավոր կոմպոզիտորը՝ մի շարք հրաշալի սրեղծագործությունների հեղինակը, անհավիրաբար ծառայեց նաև հասարակական ոլորտում՝ 26 տարի մեծ պարաստիանություններով ղեկավարելով Երևանի Կոմիտասի անվ. պետական կոնսերվատորիան: Միայն նրա նվիրման ու նախաձեռնության շնորհիվ հնարավոր եղավ նոր լիցք ու շունչ հաղորդել մեր կոնսերվատորիային, կրթել երաժշտության ոլորտում հետազայում մեծ ավանդ ներդրած արվեստագետների: Այդ 26 տարիները ծաղկման շրջան էին Երևանի պետական կոնսերվատորիայի համար: Ղ. Մ. Մարյանի օրոք շար մեծ դժվարություններով կառուցվեց կոնսերվատորիայի նոր շենքը, այնուհետև, օպերային՝ այժմ նրա անունը կրող սրահիան:

Տիկին Ա. Ա. Մարյանի համար ամուսնու հետ ապրած յուրաքանչյուր պահը նշանակալի հուշ է, քանի որ միշտ ապրել է ամուսնու առօրյայով, փոր-

յել կրելու համար», - ասում է Ա. Ա. Մարյանը: Նրա ասածի վառ ապացույցը Ղազարոսի որոշումն էր, չնայած հոր՝ ազդեցիկ շրջանակներում ծանոթություն ունենալու հանգամանքին, 1941 թ. ավարտելով Մոսկվայի Գնեսինների անվ. երաժշտական ուսումնարանի կոմպոզիտորական բաժինը՝ անմիջապես ռազմի դաշտ մեկնեց: Հետագայում, նա իր նմանակներում հորը գրեց. «Պատերազմ գնացի, որպեսզի դու կարողանաս ստեղծագործել»:

Բայց մի՞թե հայրական սիրտը կարող էր հանգիստ բաբախել, երբ որդու կյանքն ամեն վայրկյան վրանգված էր: Այդուհանդերձ Մարյանը չփորձեց միջամտել որդու որոշմանը, թեև նրա մեկ հեռախոսազանգը բավական էր Ղազարոսին պարտերազմ մեկնելու պարսպարարությունից ազատելու համար: Նա կարծում էր, որ իր որդին մյուսներից ոչնչով առավել կամ պակաս չէ և պետք է կատարի Հայրենիքի հանդեպ իր պարտքը:

Նույն պարսպարարություններն ու որդիական պարտքի զգացումով Ղազարոսը մինչև հոր կյանքի վերջը հոգ փարսավ նրա մասին, ամեն ինչ արեց, որպեսզի ոչինչ չխանգարի նրա սրեղծագործական ընթացքին, հանկարծ որևէ հոգս չձանրանա նրա ուսերին: Անգամ բժշկական որոշ հմտություններ ու գիտելիքներ էր չեռք բերել, քանի որ Մարյանը փարիքն առել էր, ամեն վայրկյան կարող էր բժշկական

Արաքսի և Ղազարոս Սարյանների դստրիկների՝
Լուսիկի և Սոֆիկի հետ
Պիցունդա, 1977 թ.

Տեր և տիկին Ղազարոս և Արաքսի
Սարյանները
1980 թ.

Ղազարոս Սարյան, Իրինա Արխիպովա (նախագահ),
Էդվարդ Սիրգոյան,
Մարիա Բիեշու, Ռաֆայել Հակոբյանց, Ջառա Դուլխանովա
Մ. Սարյանի տուն թանգարանում,
Գլինկայի անվ. մրցույթ, Երևան, 1980 թ.

Կոնստանդին Եփրեմի Մելիք-Վրթանեսյան
(պրոռեկտոր), Ղազարոս Մարտիրոսի
Սարյան (ռեկտոր),
ԵՊԿ ռեկտորի կաբինետում,
1965թ.

Կոնսերվատորիայի շաբաթօրյակներից մեկը,
գլխավոր հաշվապահ՝ Նելլի Մոթաֆյան,
ռեկտոր՝ Ղազարոս Սարյան, պրոռեկտոր՝
Միքայել Խաչատրյան,
1970 թ.

Երաժշտական ՀԱՅԱՍՏԱՆ 4(39)2010

առաջին օգնություն ցուցաբերելու անհրաժեշտություն լինել: Հենց դրա շնորհիվ էլ Սարյանն ապրեց 9 տասնյակ տարի և իր գլուխգործոցների մեծ մասն արեղծեց կյանքի վերջին տասնամյակներում:

Ղազարոսի համար հայրը միշտ մնացել է իմաստուն ուսուցիչ, ումից ամբողջ կյանքում սովորել է և փորձել շար հարցերում նմանվել նրան: Ինչպես և հայրը, կոմպոզիտորը երբեք չհուսալքվեց, սիրով ու ջերմությամբ շրջապատեց այն մարդկանց, ում հետը վիճակված էր առնչվել: Այդ սերը նրան պարտադրում էր ապրել սովորական մարդկանց հոգսերով: Բոլորին՝ թե՛ աշխատողներին, թե՛ կոմսերվատորիայի ուսանողներին գիտեր անուն-ազգանունով, գիտեր, թե ով ինչ դժվարություն ունի: Ընդհանրապես Սարյանների ընտանիքում հայրուկ ակնածանք կար աշխատող մարդու հանդեպ: Տիկին Արաքսին վերհիշում է, որ «...մի անգամ, ճաշելուց հետո ամուսինը պատրաստվեց նորից կոմսերվատորիա գնալ, այնինչ աշխատանքը վաղուց ավարտվել էր (այդպես հաճախ էր պատահում)»: Երբ կհեր հարցրեց, թե ուր է գնում՝ պատասխանեց. «Կոմսերվատորիայի դռան ապակին կտորվել է, պահակը կարող է մրսել, գնամ տեղադրեմ»:

«Նա անկրկնելի ամուսին էր, այնքան հոգատար, որ ավելին երևի կնոջը հարկավոր չէ: Ամեն անգամ ճաշից հետո անպայման ասում էր. “Շնորհակալություն, ինչ սիրով ես պատրաստել այս ամենը”»: Դա ամեն տղամարդ չի ասի: Նա ինձ ոգևորում էր, որպեսզի կենցաղային գործերն ավելի մեծ սիրով անեի, ինչը շատ կանանց համար եղել է լուծ: Ես գիտեի, հասկանում էի նրա հոգսերը և ավելորդ ու ձևական ուշադրություն չէի պահանջում: Ես և ամուսինս միասին էինք 30 տարի, որից 23-ն ասես հեքիաթում ապրեցի», - *անթաքույց հպարտությամբ խոսարովանում է Ա. Ա. Սարյանը:*

Սարյան ամուսինների երիտասարդական սերը ևս առանձնանում է: Թերևս այն շար բնորոշ է սարյանական պարզությանն ու րիկին Արաքսի անմիջականությանը: Արաքսին Ղազարոսի երկրորդ կինն է. առաջինը պարերազմական համագնդեցին էր, ումից արդեն բաժանվել էր: Այդ տարիներին էր՝ 1960-ին, երբ նշանակվեց կոմսերվատորիայի ռեկտոր և իր բնավորության համաչափ՝ շար կարճ ժամանակում ձանձաչեց իր բոլոր ուսանողներին: Արաքսին բացառություն չէր: Սկզբում նրանց շփումները սահմանափակվում էին ուսանող-դասախոս փոխհարաբերություններով: Արաքսին ակնածանքով էր վերաբերվում իր դասախոսին և փողոցում կամ որևէ տեղ հանդիպելիս չէր կարողանում թաքցնել իր մեծարանքը: Նման զգացումով էին համակված կոմսերվատորիայի բոլոր ուսանողները: Սակայն հենց նրան էր վիճակված կիսել Ղ. Մ. Սարյան մեծ մարդու և տաղանդավոր կոմպոզիտորի ճակատագիրը: Մի օր, նա պատահաբար լսեց, թե իբր ռեկտորը մտադիր է ամուսնանալ իր հետը: «Անհարմար էի զգում, կարծում էի՝ բոլորը կմտածեն, թե ինքս նման հավակնություններ ունեմ»:

Որոշ ժամանակ հետո շուկները հանդարտվեցին, բայց մի օր դեմ հանդիման մնալով Ղ. Մ. Սար-

յանի հետ՝ Արաքսին նրանից ամուսնության առաջարկություն սրացավ:

«Ղազարոսն ինձ շատ հանգիստ հարցրեց, թե գիտե՞մ արդյոք, որ քաղաքում լուրեր են տարածել, իբր ինքն ուզում է ամուսնանալ ինձ հետ: Ես չսեթևեթեցի, ասացի, որ շատ անհարմար եմ զգում և դրա համար որևէ առիթ չեմ տվել: Իսկ նա քնքուշ հայացքը սևեռեց վրաս և շարունակեց. «Վատ գաղափար չէ, միայն թե պետք է մի քանի բան կարգավորել»»:

Մեկ-մեկուկես ամսից, հոկտեմբերի 21-ին Ղազարոսի առաջնորդությամբ Արաքսին մտավ Սարյանների տուն և դարձավ այդ տան անդամը: Նախքան ամուսնությունը երիտասարդության շեմն անցած Ղազարոսը մտահոգությամբ հետաքրքրվել էր սիրած էակից, թե նրան չի՞ մտահոգում իրենց տարիքային տարբերությունը (17 տարի): Արաքսին պատասխանել է, որ միակ բանը, ինչի մասին չի մտածել, տարիքն է: Դա ուրախացրել է երաժշտին, ուրեմն ինքը կարողացել էր պահպանել երիտասարդական կայրառությունը և կենսասինությունը: Այդպես էլ մնաց մինչև կյանքի վերջին տարիները՝ հոգով ու մարմնով երիտասարդ, լի թարմ գաղափարներով: Չնայած չափից ավելի զբաղվածությանը՝ առավոտյան միշտ վազելու էր դուրս գալիս, հետո էլ աշխատում էր իրենց այգում: Միշտ կնոջը կեսկայրակ-կեսուրջ ասում էր. «Ես կամ պետք է բակով զբաղվեմ, կամ երաժշտությամբ»: Այնուամենայնիվ, կինն ամեն ինչ անում էր, որպեսզի ամուսինը չշեղվի սրեղծագործելուց: Նրա համար թե՛ հոգատար կին էր, թե՛ հասկացող ընկեր և թե՛ քարտուղարուհի: Ղազարոսն անչափ գնահատում էր կնոջ այդ նվիրվածությունը: «Նրա շնորհակալությունն ինձ ուժ էր տալիս: Բոլորին միշտ ասում էր՝ Արաքսին 13 հոգու գործ է կատարում, և ես դա լսելով մտածում էի՝ պատրաստ եմ 15-ն էլ կատարել, միայն թե նա բավարարի ստեղծագործելու իր ներքին պահանջը»:

Այնինչ Արաքսին ևս տաղանդավոր երաժիշտ էր և կարող էր որոշակի հաջողությունների հասնել: Նա ևս սերում էր արվեստագետի ու մտավորականի ընտանիքից, հայրը չ՛է ժողովրդական արտիստ, Լենինականի դրամատիկ թատրոնի հիմնադիրներից Արծրուն Հարությունյանն էր: Մայրն ուսուցչուհի էր: Մեծանալով և դաստիարակվելով այդ ընտանիքում՝ Արաքսին հոգեոր հարուստ պաշար ուներ, արվեստագետի ու մտավորականի կեցվածք: Գուցե նաև դա էր պարճառը, որ Ղազարոսը հենց նրան էր դարձրել իր տան ու սրտի տիրուհին: Ու չէր սխալվել:

«Ինձ երբեմն հարցնում են, թե ինչու դոկտորական թեզ չպաշտպանեցի: Ես ասում եմ, որ իմ դոկտորականը Ղազարոսի ստեղծագործություններն են:

1970-ականներին նա այնպիսի երկեր գրեց, որոնք դարձան հայ երաժշտարվեստի գլուխգործոցներից: Իսկ եթե ես թղթերի առջև նստեի՝ չէի կարողանա օգնել նրան՝ լույս աշխարհ բերել նման հիասքանչ ստեղծագործություններ: Ես նրան անվերջ հորդորում էի կողմնակի գործերով զբաղվելու փո-

խարեն երաժշտություն գրել: Ես վստահ եմ, որ եթե կինը չնվիրվի ամուսնուն, չգոհաբերի կանացի քմահաճույքներն ու ձգտումները՝ սեփական հավակնությունները չզգայի՝ ընտանիքն ամուր չի լինի: Ստեղծագործողներն անհատականություններ են և նրանց խանգարել չի կարելի, միայն օգնել է պետք»:

Վերջաբան

Հակառակ «հանրահայր մարդկանց զավակներին» անհոգ գոյության մասին պատկերացումներին՝ Ղազարոս Մարտիրոսի Սարյանի կյանքը բավական խութերի է բախվել: Ծակարագրի արհավիրքները մեկ անգամ չէ, որ փորձել են նրա ապրելու կամքը և դժվարություններին դիմակայելու քաջու-

թյունը: Սակայն 1991 թ. ավրույթարից զոհված 22-ամյա դստեր կորուստը նրա համար անհաղթահարելի փորձություն դարձավ: Նա ծանր հիվանդացավ: Հիվանդանոցից վերադարձավ՝ արդեն իմանալով, որ երկար չի մնացել ապրելու: Անգամ ջանաց խորամանկել ճակարագրին, որը ինչպես էր իրեն պատրաստվի ժամանակ: Նա ժողովրդական բժշկության մեթոդներով կարողացավ առժամանակ երկարացնել կյանքը և գրեց Andante և Presto հսկանաբեղ սրբեղծագործությունը (նվիրված հայրնի ջութակահար Էդվարդ Զոհրաբի Թադևոսյանին):

Դա նրա կարասի երգն էր:

Ակադեմիկոս, ճարտարապետության դոկտոր Վարազդատ Մարտիրոսի Հարությունյանի ողջունը Ղազարոս Մարտիրոսի Սարյանի 75-ամյակին նիրված հոբելյանական հեղինակային համերգին (կամերային ստեղծագործություններից) Արամ Խաչատրյանի տուն թանգարանի համերգասրահում Երևան, 1981 թ.

Ռուբեն (որդին) Սարյան, Ղազարոս Սարյան, Արաքսի Սարյան, Արամ Խաչատրյան և կինը՝ Նինա Մակարովա, Մարտիրոս Սարյան, Սինաս (Մինաս Ավետիսյան) Սարյանների ընտանիքում, Երևան, 1970 թ.

Երաժշտական ՀԱՅԱՍՏԱՆ 4(39)2010

Резюме

Статья журналиста Тагуи Асланян - интервью с известным музыковедом, заслуженным деятелем искусств РА, профессором ЕГК, кандидатом искусствоведения, профессором Аракси Арцруновной Сарьян под названием “Прожила с ним жизнь как в сказке”, в котором перед читателем, знающим ее как прекрасного музыковеда, раскрываются и другие грани личности: в человеческих отношениях, в роли преданной жены, любящей матери, справедливого человека, гостеприимной хозяйки и продолжательницы традиций интеллигентнейшей династии Сарьянов.

Summary

Article by journalist Taguhi Aslanian - interviews with the famous musicologist Honored Character of RA YSC professor, PhD, professor Araxi Artsrun Saryan named “Lived with him like in a fairy tale,” in which the reader who knew her as a brilliant musicologist, opens also other verges of personality: in human relationships, as a loyal wife, a loving mother, a just person, hospitable hostess and continuator of traditions of intelligent dynasty of Saryans.